

MỘT SỐ NÉT VỀ ĐIỀU TRA XÃ HỘI Ở NHẬT BẢN

HOÀNG HOA

TRONG khi tổng kết và hệ thống hóa quá trình phát triển của điều tra xã hội học, các nhà xã hội học Nhật Bản, đã nêu ý kiến cho rằng, điều tra xã hội được áp dụng từ rất sớm, trước khi phương pháp điều tra xã hội học ra đời. Cuốn sách “sổ tay điều tra xã hội” của nhà xã hội học Yasuda Saburo đã phân loại tiến trình phát triển của các kiểu điều tra Xã hội tuần tự như sau :

Thứ nhất: Kiểu điều tra cũ nhất trong lịch sử là điều tra thống kê có tính chất hành chính. Kỳ nguyên của nó được thể hiện ở Trung Quốc và Hy Lạp cổ đại hàng ngàn năm trước công nguyên. Thống kê hiện đại được bắt đầu từ thế kỷ 18.

Thứ hai: Tiếp theo là điều tra qua việc nghiên cứu tình hình xã hội (Social Survey). Đại diện cho kiểu điều tra này là cuộc “điều tra sinh hoạt của công nhân London” do C.Booth thực hiện và “điều tra gia đình công nhân” của L. Leplay tiến hành ở Châu Âu vào thế kỷ 19. Ngoài những cuộc điều tra trên còn có điều tra của J. Howard, người có khuynh hướng cải cách nhà tù ở thế kỷ 18.

Thứ ba: Khoảng cuối thế kỷ 19, các cuộc điều tra kiểu điều tra thị thường, điều tra dư luận, bắt đầu được các cơ quan như nhà xuất bản, báo chí tiến hành.

Bước vào thế kỷ 20, xuất hiện các cuộc điều tra điển hình ở Mỹ. Những cuộc điều tra như vậy ngoài việc tập hợp tư liệu đơn thuần còn sử dụng các phương pháp đa dạng khác như trực tiếp phỏng vấn, hỏi giấy v.v...

Năm 1912 điều tra mẫu được thể nghiệm và khoảng năm 1928, H.A Fisher đã xây dựng được lý thuyết điều tra mẫu. Kiểu điều tra này đã thể hiện sự tiến bộ rõ rệt về mặt phương pháp và được sử dụng rộng rãi sau này.

Thứ tư: Song song với ba kiểu điều tra ứng dụng trên còn có một loại điều tra khác. Đó là điều tra nghiên cứu. Phương pháp của kiểu điều tra này có liên quan sâu sắc tới điều tra xã hội học hiện đại. Sau đại chiến thế giới lần thứ hai, sự phát triển của điều tra xã hội học rất đáng chú ý, đặc biệt là ở Nhật Bản. Nếu theo dõi sự triển khai của các cuộc điều tra xã hội ở Nhật Bản, người ta sẽ thấy, không kể các cuộc điều tra có tính chất hành chính ở thời đại cũ thì các cuộc điều tra thống kê hành chính ở thời kỳ cận đại rất phát triển. Đại diện cho loại điều tra này phải kể đến cuộc điều tra tìm hiểu tình hình đất nước lần thứ nhất ở thời đại Taisyo năm thứ 9 (1920). Đây là cuộc điều tra toàn số với đối tượng gồm tất cả những người Nhật sống trên lãnh thổ Nhật Bản (trừ ngoại giao đoàn, các quân nhân nước ngoài và gia đình họ đang cư trú tại Nhật). Có thể nói rằng cuộc điều tra này đã cung cấp tài liệu cơ bản đáng tin cậy nhất có liên quan tới hộ và dân số Nhật Bản đúng như các nhà xã hội học Nhật đã đánh giá.

Những cuộc điều tra như vậy được qui định 5 năm tiến hành một lần, tuy nội dung có nhiều điểm cụ thể không hoàn toàn giống nhau.

Ở thời đại Chiêu wa năm thứ 40 (1965), Nhật Bản đã tiến hành cuộc điều tra lần thứ 10 về tình hình đất nước với các chỉ báo như sau:

1. Họ tên.
2. Chủ hộ và những người có liên quan.
3. Giới tính.

4. Ngày tháng năm sinh.
5. Quốc tịch.
6. Quan hệ hôn phối.
7. Trạng thái nghề nghiệp hoặc hoàn cảnh nghề nghiệp.
8. Công việc.
9. Nghề nghiệp.
10. Địa vị nghề nghiệp.
11. Nơi làm việc - nơi đi học.
12. Loại hộ.
13. Loại dân cư.

Ngoài ra còn một loại hình điều tra khác là điều tra thống kê công nghiệp. Loại này thường mang mục đích cung cấp tài liệu chủ yếu làm sáng tỏ những hoạt động công nghiệp của các xí nghiệp. Nội dung điều tra chủ yếu gồm có: tên công việc - địa chỉ - tên xí nghiệp - tài khoản (kim ngạch vốn), tổ chức kinh doanh, số người làm việc tính theo giới tính (nam nữ), người làm việc ở gia đình, chủ ngành, số công nhân thường xuyên, số công nhân riêng từng tháng, vật tư nguyên liệu sử dụng trong năm và tiền lương trong năm v.v...

Trên đây là một số loại điều tra theo kiểu Kenfur, nghĩa là nắm bắt tư liệu cơ bản có tính chất thống kê khách quan với mục đích hành chính.

Thời đại Chiêuwa năm thứ 8 (1933) ở Nhật Bản đã tiến hành giới thiệu phương pháp điều tra xã hội của Toda teizo nhưng trong nghiên cứu xã hội học nó chỉ được giới hạn ở lĩnh vực nông thôn và gia đình. Kiểu điều tra này sử dụng phương pháp nhân chủng học. Chiếm tỷ lệ lớn trong thời kỳ này có các cuộc điều tra thực trạng của các nhà kinh tế học nông nghiệp, điều tra dân tộc học của Ynaghida Kunio v.v...

Có thể nói khoa học xã hội Nhật Bản chú trọng nhiều đến nghiên cứu điều tra thực chứng sau chiến tranh, vì vậy những cuốn sách nói về phương pháp điều tra trong thời kỳ này được xuất bản rất nhiều. Năm 1948, bài giảng đầu tiên về điều tra xã hội đã được tiến hành ở trường đại học Tokio, nhưng lúc đó những bài giảng như vậy còn ngoại lệ. Về sau, những bài giảng loại này dần dần được phổ cập hơn, đã tạo điều kiện tốt cho việc viết nên những cuốn sách về xã hội học như Fukutake Tadashi và Yasuda Tabuko đã hợp tác viết cuốn “Điều tra xã hội”. Trước đó (vào năm 1954) các ông cũng đã biên soạn cuốn “Phương pháp điều tra xã hội”. Những cuốn sách kiểu này đã được xuất bản rất nhiều ở Nhật Bản và cho đến nay chúng vẫn còn giá trị. Xã hội học Nhật Bản do chịu nhiều ảnh hưởng của xã hội học Mỹ, vì thế những phương pháp điều tra xã hội được triển khai ở Mỹ đã được giới thiệu một cách có hệ thống ở Nhật Bản. Đồng thời việc nghiên cứu điều tra dựa trên cơ sở tiếp thu các phương pháp của Mỹ ở Nhật cũng rất phát triển. Thời kỳ phục hồi sau chiến tranh việc nghiên cứu xã hội học ở Nhật Bản được ổn định, các thủ pháp điều tra lần lượt được đưa ra sử dụng một cách tích cực trong mọi lĩnh vực xã hội. Nhà xã hội học Odaka Kunio trong cuốn “Xã hội học hiện đại” đã nêu lên một số yêu cầu đối với điều tra xã hội hiện đại như sau:

1. Tăng cường áp dụng các kỹ thuật rút ra mẫu trong điều tra xã hội.
2. Phổ cập áp dụng và cho phép thống kê các kết quả điều tra.
3. Chính xác hóa phương pháp đo lường thái độ qua điều tra.
4. Chính xác hóa phương pháp đo lường di động xã hội và địa vị xã hội.
5. Chính xác hóa trắc nghiệm xã hội học tức là chính xác hóa phương pháp đo quan hệ con người trong tập thể nhỏ.
6. Phát triển phương pháp quan sát có tính chất tổ chức của các hành vi tương hỗ trong lập đoàn nhỏ.

7. Tăng cường kỹ thuật sao chụp và ứng dụng đối với điều tra xã hội trong việc kiểm tra nhân cách.
8. Phát triển phương pháp phân tích nội dung của tuyên truyền, thông báo.
9. Phát triển các phương pháp thực nghiệm của xã hội học.
- 10 Chính xác hóa phương pháp hỏi bằng anket và phỏng vấn.
11. Tăng cường sử dụng tổng hợp các kỹ thuật điều tra.
12. Tiêu chuẩn hóa, cơ giới hóa phương pháp tổng hợp.
13. Tăng cường sử dụng các phương tiện máy móc điều tra mới như phim ảnh, đèn chiếu, phim màu tranh vẽ, gương phản chiếu ảo thuật., máy ghi âm, máy phân tích và máy tập hợp v.v...

Hiện nay ở Nhật Bản, phương pháp điều tra xã hội trong nghiên cứu khoa học xã hội kê cả xã hội học được sử dụng tích cực. Những vấn đề điều tra thực tế được các nhà nghiên cứu khoa học xã hội Nhật Bản rất quan tâm là điều tra gia đình, điều tra khu vực nông thôn, thành thị, điều tra giáo dục, điều tra sản xuất, lao động, điều tra dư luận, phúc lợi xã hội v.v... Những năm gần đây cùng với cơ quan có liên quan, các nhà xã hội học Nhật Bản đã có những cuộc điều tra khá qui mô như điều tra cơ cấu ý thức của người Nhật Bản (1985); điều tra tìm hiểu các vấn đề thanh niên; điều tra gia đình v.v... Những cuộc điều tra này thu được nhiều kết quả có thể góp phần làm sáng tỏ những vấn đề xã hội đang đặt ra.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

(1) *Phương pháp điều tra xã hội* (Xb lần thứ 2) 2-1986 của Fukutake Tadashi và Matsu Hura Harumi. Xb tokiyo, 2-1986.

(2) *Tri thức cơ bản của xã hội học* (Xb. 3-1986)

- *Sách dành cho những người học xã hội học* (5-1915) của tập thể các tác giả nghiên cứu xã hội học do Nakamurasyoichi chủ biên

- Tập thể các nhà xã hội học, đại diện là:

Sio Harat Thutomu

Matsu Hara Haruo

O Hashi Miyuki. Xb. Tokio (3-1986)